

ÖLÜMÜNDEN YILLAR SONRA MUALLİM NÂCİ'Yİ HATIRLAMAK

Abdullah Uçman

■ Muallim Nâci adı günümüz şair ve yazarlarına ne hatırlatıyor, daha doğrusu çoğunun bu ismi duyup duymadıklarını bilmiyorum ama ben burada gerek hayatta iken, gerekse ölümünden sonra çeşitli sebeplerle âdeta unutulmaya mahkûm edilmiş Türk edebiyatının bu önemli ismini tanıtmaya çalışacağım.

Bir defa Muallim Nâci, edebiyatımızda Yahya Kemal gibi, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi mezar taşında kendi şiirlerinden biri yazılı şairlerden. İstanbul'da sanat, edebiyat ve kültürle ilgilenen hemen herkesin Cağaloğlu'na uğrarken sık sık önünden geçtiği Divanyolu'nda ki Sultan Mahmud Türbesi haziresindeki mezar taşında, onun aynı zamanda hayat felsefesini de ifade eden şu beyti yazılıdır:

*Hak-perestim arz-ı ihlâs ettiğim dergâh bir
Bir nefes tevhîdden ayrıldım Allah bir*

Lise yıllarında, edebiyat derslerimizde bize aynı dönemin diğer bir şairi olan Recâizâde Ekrem'le, biraz da kişisel mahiyetteki tartışmaları dolayısıyla, “eski” zihniyet ve anlayışın temsilcisi olarak tanıtılan Muallim Nâci'nin, yıllar sonra da olsa, Türk edebiyatının Tanzimat'tan sonraki dönemde adı etrafında büyük gürültüler koparılan önemli isimlerinden biri olduğu bugün artık anlaşılmış bulunuyor.¹

Muallim Nâci, Tanzimat'tan sonraki yıllarda, eski-yeni tartışmalarında uzun süre yeniliğin ve yenileşmenin karşısında; “eski”nin bir nevi bayraktarı olarak takdim edilmiş, bu yanlış değerlendirme onun ölümünden sonra da yıllarca devam etmiştir.

¹ Söz konusu tartışma hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fevziye Abdullah Tansel, “Muallim Nâci ile Recâizâde Ekrem Arasındaki Münakaşalar ve Bu Münakaşaların Sebep Olduğu Edebî Hâdiseler”, *Türkiyat Mecmuası*, C X, İstanbul 1953, s. 159-200.

Eserleri objektif bir şekilde incelendiğinde, devrinde onun, eski edebiyat ve kültürü birçoklarından daha iyi bildiği; Şinasi ile başlayan yenileşme dönemi Türk edebiyatının örnek aldığı Fransız edebiyatına da yabancı olmadığı, hatta Fransızcadan manzum ve mensur tercümeler yaptığı, devrine göre “yeni” kabul edilen bir kısım şiir örnekleri kaleme aldığı görülecektir.

Mesela Proudhomme’dan çevirdiği:

*Keyfince uçarsın ey piristü
Her yerde ne bahtiyarlık bu*

mısralarıyla başlayan “Kırlangıç” adlı manzumesi ile Victor Hugo’dan çevirdiği:

*Öldürme ey avâlimin Allahu ekberi
Nûrunla keşf-i râh-ı savâb eyleyen-
leri*

mısralarıyla başlayan “Tazarrû” adlı manzumesi de bunlardan ilk hatırlanan örneklerdir.²

Muallim Nâci’nin Divanyolu’ndaki Sultan II. Mahmud Türbesi haziresindeki mezar taşı

Edebiyat tarihlerimizde, onun eski zevk ve geleneğe bağlı kalmasında, düzenli bir eğitim görememesi, kendi kendisini yetiştirmek zorunda kalışı, Fransızca’yı geç sayılabilecek bir yaşta öğrenmesi, dolayısıyla Batı dünyasındaki yeni gelişmelerden zamanında haberdar olamayışı gibi sebepler ileri sürülmüştür.³

Muallim Nâci’nin edebiyat dünyasındaki faaliyetleri, daha sonra kayınpederi olan Ahmet Midhat Efendi’nin *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinin edebî sütununu yönetmeye başladığı 1883 yılı başlarından 1893 yılına yani ölümüne kadar aşığı yukarı on yıl sürer.

Tanzimat Devri’nin, başta Şinasi ve Nâmık Kemal olmak üzere diğer bütün edebî şahsiyetleri gibi biraz dağınık da olsa, hikâye ve roman dışında çeşitli alanlarda eserler veren Muallim Nâci’nin en güçlü tarafı, şüphesiz şiirlerinden çok “muallim”liğinde ve lügatçiliğindedir. Onun şiirleri, divan şiiri geleneğini sürdürenler ve yeni tarz şiirler olmak üzere başlıca iki grupta ele alınabilir.

² Muallim Nâci, vefatından bir süre önce de Emile Zola’nın *Thérèse Raquin* adlı romanının yarısını tercüme etmiştir (İstanbul 1307/1889).

³ Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 2024, s. 578-579.

Muallim Nâci'nin, devrinde büyük yankılar uyandıran ve adının daha geniş bir çevrede duyulmasına yol açan, geleneğe uyarak, bir kısmında "Mes'ud", bir kısmında "Mes'ud-ı Harâbâtî" mahlasını kullandığı eski tarz şiirlerini diğer şiirlerinden ayıran taraf, belli bir alışkanlıktan çok, bir bakıma eski şiir geleneğini sürdürmek amacıyla yazılmış olmalarından ileri gelmektedir. Mesela etrafında o kadar gürültüler koparılan şu ünlü "meyhâne" redifli şiir, klasik tarzda yazılmış bir gazeldir ve bu şiir

divan şiiri estetiği içinde bir değer ve anlam taşır:

Gönlüme sâkıyı mi'mâr eyledim meyhânede
Allah Allah Kâ'be imâr eyledim meyhânede
Ol kadar çaktım ki tersâ-zâdegânın aşkına
Berka döndüm neşr-i envâr eyledim meyhânede
Merkez-i feyzimde oldum müstakır hurşîd-vâr
Encüm-i akdâhı seyyâr eyledim meyhânede
Kâbe-i kûyun anıp nûş ettiğim sâgarları
Zemzem-i eşkimle serşâr eyledim meyhânede
Gel de cûşâcûşunu seyreyle Mes'ûdî'lerin
Başka bir âlem bedîdâr eyledim meyhânede⁴
Aynı şekilde "gözlerin"⁵ redifli gazel de böyledir:
İltifât eyler ilâhiyyûna gâhî gözlerin
Ben dahi onlardanım görsün ilâhî gözlerin
Bir nigâh et, kalmasın ta'rîfe hâcet hâlimi
Gönlümün anlar hafâyâsın kemâhî gözlerin
Bir bakışta Hakk'ı öğrettin nazar erbâbına

⁴ Şerâre, İstanbul 1301/1883, s. 50.

⁵ Hatıratında, burada adı geçen şiirlerin yayımlandığı günleri anlatan Ali Kemal, özellikle "gözlerin" redifli gazelin yayımlanmasından sonra, "Bu şiire o kadar çok nazîre yazıldı ki Tercümân-ı Hakikat sayfaları gözlere dair rengârenk kelimelerle doldu taştı!" der (bk. Ömrüm, haz.: M. Kayahan Özgül, Ankara 2004, s. 32-33).

*Kimden öğrenmiş bu lâhûtî nigâhı gözlerin
Gözlerin bir lâhza gönlümden tebâud eylemez
Göz göz etmiştir dil-i sevdâ-penâhı gözlerin
Nûr-ı çeşmim, bak ne âlî âşık ettin intihâb
Küşte-i müjgânınım olsun mübâhî gözlerin⁶*

Daha çok gazel formunda ortaya çıkan Muallim Nâci'nin şiiri ve bu şiirler çevresinde doğan hayranlık çemberi, eğer Ahmet Midhat Efendi'nin tepkisiyle karşılaşmasaydı, acaba Türk şiirinin geleceği başka bir yöne çevrilebilir miydi? Çünkü Nâci'nin şiire bakışı, edebiyatı ideolojik bir propaganda aracı olarak gören ilk Tanzimat neslinden de, şiiri sanat ve estetik uğruna bir yerde sırf aşk, tabiat ve marazi bir duygusallık olarak algılayan Servet-i Fünun neslinden de oldukça farklıdır.

Nâci şiirini, bütün büyük şairlerde olduğu gibi, gençlik yıllarında tanıma fırsatı bulduğu geniş imparatorluk coğrafyasından, bu coğrafyada karşılaştığı insanlardan ve bu insanların bir tür hayat düsturu olarak itibar ettiği temel değerlerinden doğan birtakım temalar etrafında kurmuştur diyebiliriz. Onun, henüz Varna Rüştîyesinde muallimliğe başladığı sırada Bağdatlı Rûhî ile Ziya Paşa'nın aynı adı taşıyan eserlerinden yola çıkarak kaleme aldığı *Terkîb-i Bend*'ini saymazsak, ilk şiir kitabı olan *Ateşpâre*'de (1883) bir araya getirdiği şiirleri, Anadolu ve Rumeli coğrafyasında dolaştığı yerlerin izlenimleriyle doludur. Herhangi bir iddiası olmadan, son derece tabii bir şekilde Türk şiirine ilk defa memleket coğrafyasına ait çeşitli izlenim ve tasvirleri getiren "Dicle", "Nusaybin Cîvârında Bir Vâdi", "Sakız'da Bir Harâbede Bir Sevdâ-zede", "Şâm-ı Garîban" ve "Firkat" adlı şiirlerinde, aynı zamanda adım adım gurbet duygusunu da hissetmek mümkündür.

Nâci'nin, dönemin, başta Abdülhak Hâmid ve Recâizâde Ekrem gibi yenilik taraftarları dâhil birçoklarını hayran bırakan bu şiirlerinin bulunduğu *Ateşpâre*'den sonra, peşpeşe yayımladığı *Şerâre* (1883) ve *Fûruzân*'ı (1886) ise âdetâ bir divandan aceleyle seçilivermiş bir antoloji izlenimi uyandırır. Hayatta iken yayımladığı son şiir kitabı *Sûnbûle* (1890) ile ölümünden sonra Şeyh Vaffî tarafından yayımlanan *Yâdigâr-ı Nâci*'de (1897) ise yine klasik tarzda gazeller ve kıyıda köşede kalmış eski tarzdaki şiirleri bir araya getirilir.

Nâci'nin özellikle eski tarzdaki şiirlerinde, daha ilk okuyuşta, hayatta aradığını bulamamış, biraz da yetimliğin ortaya çıkardığı garip bir insanın hüznü dikkatimizi çeker. Tanpınar'ın, o harikulade benzetmesini hatırlarsak⁷ "O, yalnızlığın kuru ekmeğini ısırmıştır":

⁶ *Şerâre*, s. 30.

⁷ XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, s. 587.

*Nedir o nevha şu vîrânenin civârında
Dokundu hâtırına hâl-i inkisârında
Değil garîb bulunsam müdâm mest-i harâb
Misafirim vatanın bir harâbe-zârında
Hevâda yaprağa döndürdü rûzigâr beni
Hazâna muntazırım ömrümün bahârında
Ederse dil, yeri vardır, vedâ-ı mülk-i vücûd
Garîbe yer bulunurmuş adem diyârında
Karar-yâb olamam, gerçi mest-i ser-şârim
Hased o rinde kim, âsûdedir mezârında
Gönül, o nev-sefer-i nûr-ı tal' atın Nâcî
Yanar kıyâmete dek nâr-ı intizârında⁸*

“Sehl-i mümtenî” gibi âdeti bir çırpıda söylenivermiş izlenimi uyandıran “Cevabım” başlıklı şiiri de, onun zaman zaman ne kadar kolay şiir yazabildiğini gösteren tipik bir örnektir:

*Diyorlar ki: “Derdin ne?” Birdir cevâbım:
“Ulûvv-i cenâbım, ulûvv-i cenâbım”
Ne bir ehl-i dünyâyâ ettim taabbüd
Ne bir ehl-i takvâyâ var intisâbım
Benim maşrıkım mağribim belli olmaz
Aceb âlemim var, garîb âfitâbım
Cihân gitse, gitmez safâ meşrebimden
Zaman bitse, bitmez behiştî şarâbım
“Şu Mes’ûd kimdir?” dedin, işte yazdım
Bu yüzden de varsın açılsın nikâbım⁹*

Zaman zaman hayal, duygu ve söyleyiş bakımından orijinal sayılabilecek buluşları da olan Nâci'nin, esas itibarıyla ilhama mazhar, büyük bir şair olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Biraz da vezin, kafiye ve ahenk dolayısıyla en çok gazel tarzında varlık gösteren; bu türün Leskofçalı Galib ve Yenişehirli Avni'den sonra donup kaldığı iddia edilen temalarını açmaya yönelik ve daha ziyade bu tavrıyla hayranlık uyandıran Nâci'nin bazen belki farkında olmadan şiirden uzaklaştığı da görülür.

⁸ Şerâre, s. 50.

⁹ Fûruzan, İstanbul 1303/1885, s. 22-23.

Mesela, Tanzimat'tan sonraki yıllarda birbirinden farklı amaçlarla yazılan şiirlerde giderek “şiirsel”likten uzaklaşıldığını vurgulamak için hemen herkesin dilinden düşürmediği Muallim Nâci'nin şu ünlü:

*Erbâb-ı teşâür çoğalıp şâir azaldı
Yok öyle değil, şâirin yalnız adı kaldı*

beyti hatırlandığı hâlde, aynı Nâci, ele aldığı tema itibarıyla yenilik taraftarlarının çok beğendiği o ünlü “Kuzu” adlı manzumesinde şiirle uzaktan yakından ilgisi olmayan birçok şey gibi şu mısrayı da yazabilmiştir:

Dünbâle ise hemîşe cünbân

Bunun anlamı da şöyle: “Kuyruğu ise daima sallanmaktadır!”

Evet, Muallim Nâci iyi bir muallimdi, *İstilahât-ı Edebiye* adlı kitabı yazacak kadar iyi bir belagatçi idi, ama Hilmi Yavuz'un vurgulamasıyla söylersek, Mehmet Âkif gibi o da *poetic* yerine *rethoric*'in, yani “şiirsellik” ya da şiirde “lirizm” yerine “belagat”in öne çıktığı bir dönemde şiirini ve şiir anlayışını bu tehlikeden kurtaramayanlardandı.

Nâci'nin şiiri, klasik şiirimizde de ön planda yer alan Allah ve peygamber sevgisi dışında, gurbet, aşk, tarih, ölüm ve rintlik gibi başka temalarla da zenginleşir; çoğu zaman samimi ve coşkulu bir lirizmin hâkim olduğu bu şiir zaman zaman bütün külfetlerden kurtulmuş bir “sehl-i mümtenî” düzeyine bile ulaşır.

Ben ne yazdım, sen ne fehm eyledin garip fesânedir

mısrasında olduğu gibi, şu:

Misafirim vatanın bir harâbe-zârında

mısrasında bugün bile kendimizi bulabiliriz. Bu mısraın yer aldığı gazelin şu beytinin ise Yahya Kemal'i hazırlayan en yakın örnek olduğu üzerinde durulduğunu bir defa daha hatırlayalım:

*Karar-yâb olamam gerçi mest-i ser-şârım
Hased o rinde kim âsûdedir mezârında*

mısraları Yahya Kemal'in “Rindlerin Ölümü”ndeki:

Ölüm âsûde bahâr ülkesidir bir rinde

mısrasını uzaktan da olsa çağrıştırmıyor mu?¹⁰

Yine Nâci'nin “Kebûter” isimli manzumesindeki şu mısralarla Tevfik Fikret'in “Ömr-i Muhayyel”i ve Ahmed Haşim'in “O Belde”si büsbütün ilgisiz sayılabilir mi?

¹⁰ Âlim Kahraman, *Büyük Göçmen Kuş: Yahya Kemal Beyatlı*, İstanbul 2013, s. 495-496.

*Bir başka cihân olunca ibrâz
Etsek şuradan seninle pervâz
Dünya nedir anmasak, unutsak
Âvâreyiz, âşiyâna tutsak*

Devrinde çağdaşları arasında Türkçeyi hatasız denebilecek şekilde doğru olarak kullanmasından dolayı hemen herkes tarafından takdir edilen Nâci'nin şiirdeki başarısı, Mehmet Âkif'ten önce, Türkçeyi aruz veznine uydurabilmesi ve zaman zaman oldukça sade bir üslupla yazabilmesindedir. Nâci, şair olduğu kadar aynı zamanda bir dil ve edebiyat muallimiydi de. Tevfik Fikret, onun Mekteb-i Sultanîden, Mehmet Âkif ise idadiden talebesiydi. Cenab Şahabeddin, Tevfik Fikret, Ali Kemal ve Nâbizâde Nâzım hep "Nâci Mektebi"nden yetişmiş ve başlangıçta hep onun gazellerine nazireler yazmış, onun yolundan gitmişlerdi. İsmail Safâ'ya "şâir-i mâder-zâd" diyen, yedi yaşına kadarki çocukluk günlerini anlattığı *Ömer'in Çocukluğu* ile bir bakıma Ahmed Rasim'in kroniklerini hazırlayan yine Muallim Nâci'dir. Edebiyatımızda, Abdülhak Hâmid'in *Sahrâ*'sından sonra ilk köy şiirlerinden biri kabul edilen "Köylü Kızların Şarkısı"nı da yine o yazmıştır.¹¹

Ölümünden üç yıl önce yayımlanan *Sünbûle*'deki şiirler, nazmı nesre yaklaşırma çabasının, sokaktaki insanın dilini aruza, dolayısıyla şiire dâhil etmenin ve daha sonraki dönemde özellikle Mehmet Âkif'in plastik bir mahiyet kazandırdığı şiir diline konuşma dili hesabına tasarruflara girişmenin başarılı örneklerini sergilemektedir. Dilden dolaştığı hâlde onun olduğunu çok kişinin bilmediği şu beyit de bu kitaptaki "Şathiyyat" adlı şiirindendir:

*Oturmuş ehl-i hevâ her biri bir saz çalar
Çelebi böyle olur bizde de konser dediğin*

Şu beytin de Nâci'ye ait olduğunu acaba bugün kaç kişi hatırlar:

*İhtirâz-ı ta'neden kalmaktadır âhım nihân
Bir hakikat kalmasın âlemde Allahım nihân*

Bu da öyle:

*Ma'rifet iltifâta tâbidir
Müşterisiz metâ zâyî'dir*

Muallim Nâci'nin şiirleri dışındaki diğer çalışmalarını edebî tenkit, dil, edebiyat tarihi, lügat ve hem Doğulu hem Batılı şair ve yazarlardan yaptığı tercümeler meydana getirir.

Nâci'nin yazı hayatına dâhil olduğu günlerde gerek yeni gerekse eski edebiyat taraftarlarının kendi düşünce ve görüşlerini genç nesle de benimsetmek amacıyla saflarına katılanları teşvik etmeleri bir âdet hâlinde idi. İşte bu doğrultuda Nâci de, *Tercümân-ı Hakikat* gazetesinin edebî sütununu yönetirken

¹¹ Adı geçen şiirin tahlili için bk. Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri*, C I, İstanbul 1969, s. 77-81.

gençlere yol gösteriyor, birtakım tavsiyelerde bulunuyor ve onların, bir kısmı kendi şiirlerine yazılan nazirelerden meydana gelen şiirlerini gazetede yayımlıyordu. Böylece burada, kısa zamanda bir cephe teşekkül etmiş oldu.

Tanzimat sonrası Türk edebiyatının son döneminde eski edebiyat anlayışını savunarak yeni edebiyatın gelişmesine engel bir kişilik olarak tanıtılan Nâci'nin edebî hüviyeti ile savunduğu meslek, uzun süre birbirine karıştırılmıştır. Söz konusu yargıda gerçek payı bulunmakla beraber, Nâci tam anlamıyla edebiyatta yeniliğin ve yeniliklerin karşısında duran bir şahsiyet değildir. O, edebiyatta yenilikten çok kozmopolitliğe ve taklitçiliğe karşıdır. Eserleri dikkatle gözden geçirildiğinde, onun, eski edebî zevkin tamamen ortadan kalkması yerine, zamanın gereği kısmen tadil edilmesini öne sürdüğü görülecektir. Yukarıda sözünü ettiğimiz kısa zamanda çevresinde oluşan cephe ile daha önce başlamış bulunan yenileşme hareketini bir süre geciktirmiş olduğu hâlde, o, kişisel kabiliyet ve çalışmaları asla göz ardı edilemeyecek önemli bir edebiyatçıdır. Manzum, mensur, telif ve tercüme irili ufaklı elliye yakın eserin üzerinde adı bulunan Muallim Nâci'nin, devrinde geniş bir okuyucu kesimine hitap edişi, büyük bir şöhret kazanması ve belli bir çevrede edebî bir otorite kabul edilmesi, hep şahsi meziyet ve çabaları sonucudur.¹²

Geçtiğimiz yıllarda hayatı, eserleri ve fikirleri üzerine “Muallim Nâci Efendi: Hayatı ve Eserlerinin Tedkiki” (Samsun 1994) adıyla yıllar önce Celâl Tarakçı tarafından yapılmış doktora tezi ile *Osmanlı Şairleri* (Esâmî ile birlikte, haz.: Cemal Kurnaz, Ankara 1996); *Istilahât-ı Edebiye* (Edebiyat Terimleri adıyla, haz.: M. Ali Yekta Saraç, İstanbul 1996); şiirleri (*Muallim Nâci'nin Şiirleri*, haz.: Abdülkadir Hayber-Hüseyin Özbay, Ankara 1997); *İcâz-ı Kur'an* (haz.: Ümit Şimşek, İstanbul 1997); *Mektuplarım* (haz.: Ramazan Kaplan, Ankara 1998); *İntikad* (Beşir Fuad, *Şiir ve Hakikat*'in içinde; haz.: Handan İnci, s. 349-403); *Sânihatü'l-Arab* (Arap Edebiyatı Deyimler ve Atasözleri adıyla haz. Ö. Hakan Özalp, İstanbul 2002); *Mehmed Muzafer Mecmuası* (haz.: Seval Şahin, İstanbul 2006); *Medrese Hatıraları* (haz.: Erdoğan Mura, Ankara 2007); *Ömer'in Çocukluğu*'nun (haz.: A. Ahmet Özalp, İstanbul 2011) ile M. Kayahan Özgül'ün hazırladığı *Şiirin Hazânında Gazel Dökenler-V: Muallim Nâci Efendi'nin* (İstanbul 2016) yayımlanmasının, Muallim Nâci'ye duyulan ilginin hâlâ devam ettiğini gösteren önemli örnekler olduğunu hatırlatalım.¹³

¹² 12 Nisan 1893 (25 Ramazan 1310) gecesi bir kalp sektesinden vefat ettiği sırada iftara davetli olarak evde bulunan kayınpederi Ahmet Mithat Efendi ile Muallim Nâci'nin münasebetleri hakkında bk. Sema Uğurcan, “Türk Edebiyatında Akrabalıklar: Ahmet Mithat Efendi ve Muallim Nâci”, *Biyografik Okumalar: Türk Edebiyatında Eser-Hayat İlişkisi*, İstanbul 2014, s. 256-278.

¹³ M. Kayahan Özgül, çalışmasının başında oldukça yetkin bir üslupla Muallim Nâci'nin şairliği, lügatçiliği ve diğer alanlardaki çalışmalarıyla Recâizâde Ekrem'le olan tartışmasını ayrıntılı bir şekilde ele almış (s. 1-79), daha sonra şairin şiir kitapları, kitaplarına girmeyen şiirleri ve Fransızcadan çevirdiği şiirleri de dâhil olmak üzere bütün şiirlerini bir araya getirmiştir (s. 90-585).

Zaten şairin kendisi de “Levh-i Mezâr-ı Şâir” adlı şiirinde, öldükten sonra da eserlerinin yaşamaya devam edeceğini ve şöhretini sonraki nesillere duyuracağını belirtmiyor mu:

*Oldu cân hem-bezm-i cânân, dinlemem sussun cihân
Gûş-ı cânım dinlesin, ârâm-ı cânım söylesin
Bir zaman ben söyledim, kim bildi, bundan böyle de
Gönlümün hâlin yıkılmış hânümânım söylesin
Meşhedim mahşer kesilmiş, bende yok sözden eser
Kıssa-i rengînimi hûn-ı revânım söylesin
Ben nihân oldumsa âsârım nihân olmaz, durur
Şânımı ahlâfa sıyt-ı câvidânım söylesin
Bir zaman olsun bana levh-i mezârım tercümân
Ben yoruldum söylemekten, tercümânım söylesin¹⁴*

¹⁴ Şerâre, s. 10.